

Ulrika Andersson
Juni 2023

JOURNALISTPANELEN

RESULTAT JP15 – 2021

Stor frihet i arbetet – men svårt att koppla bort jobbet på fritiden

Journalister upplever att de har stort inflytande över sitt eget arbete. Samtidigt känner relativt många att det inte går att koppla bort jobbet när arbetsdagen är slut. Det gäller i synnerhet journalister i arbetsledande positioner. Resultaten kommer från två enkätstudier genomförda av SOM-institutet 2021 och av Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) 2018, båda vid Göteborgs universitet.

Upplevelsen av eget inflytande över arbetet är betydelsefull både för människors välmående och för hur de trivs med sitt arbete. Även om styrningen av det redaktionella arbetet har ökat sedan tidigt 2000-tal har de svenska journalistundersökningarna från Institutionen för journalistik, medier och kommunikation (JMG) vid Göteborgs universitet visat att journalister vanligen har upplevt stor frihet att välja vilka ämnen eller frågor de vill arbeta med. Ytterligare en faktor som spelar roll för den fysiska och psykiska hälsan liksom för trivseln på arbetsplatsen är i vilken mån det är möjligt att koppla bort arbetet på fritiden.

Båda dessa områden har studerats i den femtonde Journalistpanelen, JP15, som genomförts vid SOM-institutet 2021 och i undersökningen Journalist `18 som genomförts vid JMG 2018. Den senare är en del i JMG:s serie av nationella journalistundersökningar som har genomförts sedan 1989. Även om frågorna som har ställts i Journalistpanelen JP15 och Journalist `18 skiljer sig från varandra med avseende på frågeformuleringar och svarsalternativ, ger de tillsammans en bild av hur situationen ser ut för många journalister i Sverige när det gäller frihet i arbetet och möjligheten att koppla bort arbetet vid arbetsdagens slut.

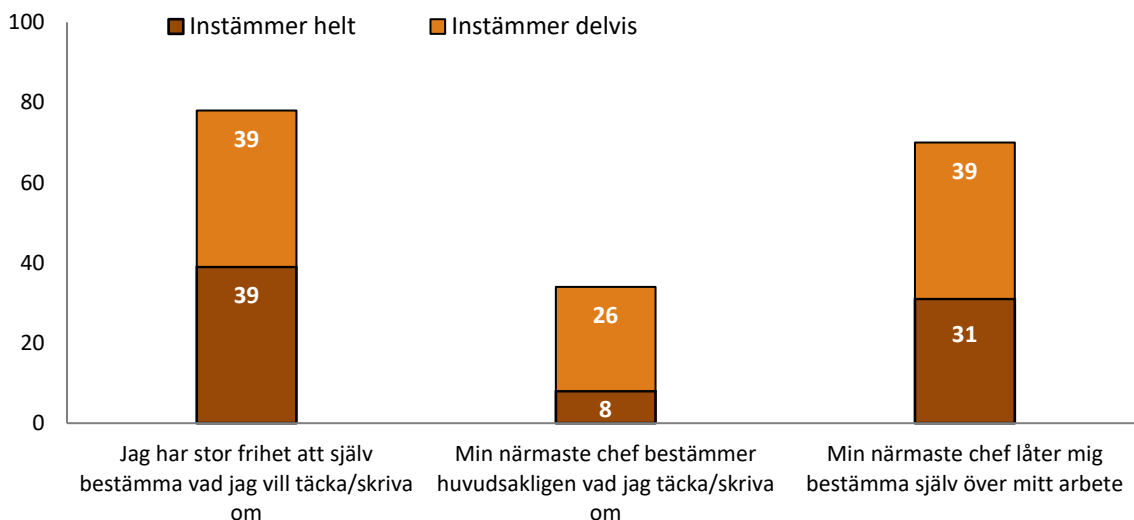
Stor frihet i det egna arbetet

Den upplevda möjligheten till självbestämmande i arbetet är relativt stor bland journalisterna som har besvarat Journalistpanelen JP15. År 2021 instämmer fyra av tio helt i att de har stor frihet att själva bestämma vad de ska bevaka och vad de vill skriva om/bevaka och ytterligare fyra av tio instämmer delvis i att så är fallet (figur 1). I linje med denna bedömning menar också totalt sju av tio journalister att de instämmer helt (31 procent) eller delvis (39 procent) i att deras närmaste chef låter dem bestämma själva över sitt arbete. En jämförelse mellan olika gruppers bedömningar visa att störst andel instämmande hittas bland journalister inom dagspress där åtta av tio antingen instämmer helt (38 procent) eller instämmer delvis (43 procent).

Samtidigt instämmer knappt var tionde journalist helt i att det huvudsakligen är den närmaste chefen som bestämmer vad som ska göras (8 procent), medan var fjärde journalist uppger att de delvis instämmer (26 procent). Journalister inom radio och tv utgör den grupp som år 2021 är mest

benägna att instämna i att det förhåller sig på detta sätt: 9 procent instämmer helt och 33 procent instämmer delvis.

Figur 1 Journalisters upplevelse av frihet över det egna arbetet, Journalistpanelen, 2021 (procent)

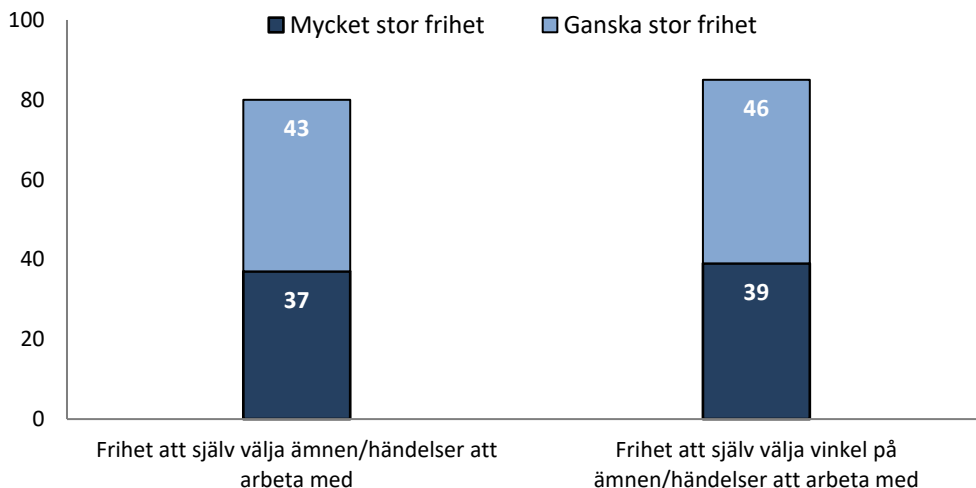

Kommentar: Frågan löd *I vilken utsträckning instämmer du i följande?* Svartalternativen var *Instämmer helt, Instämmer delvis, Varken eller, Instämmer delvis inte, Instämmer inte alls*. Antal svar var 471.

Källa: Journalistpanelen JP15, 2021.

Resultaten från Journalistpanelen JP15 liknar i hög utsträckning utfallet i den enkätstudie som genomfördes 2018. Bland de journalister som besvarade Journalist `18 uppgav 80 procent att de hade mycket eller ganska stor frihet att själva välja vilka ämnen eller händelser de ville arbeta med (figur 2). En något högre andel, 85 procent, uppgav sig också ha mycket eller ganska stor frihet att själv välja vinkel på de ämnen eller händelser som man arbetar med.

Figur 2 Journalisters upplevelse av frihet i det egna arbetet, Journalist `18, 2018 (procent)

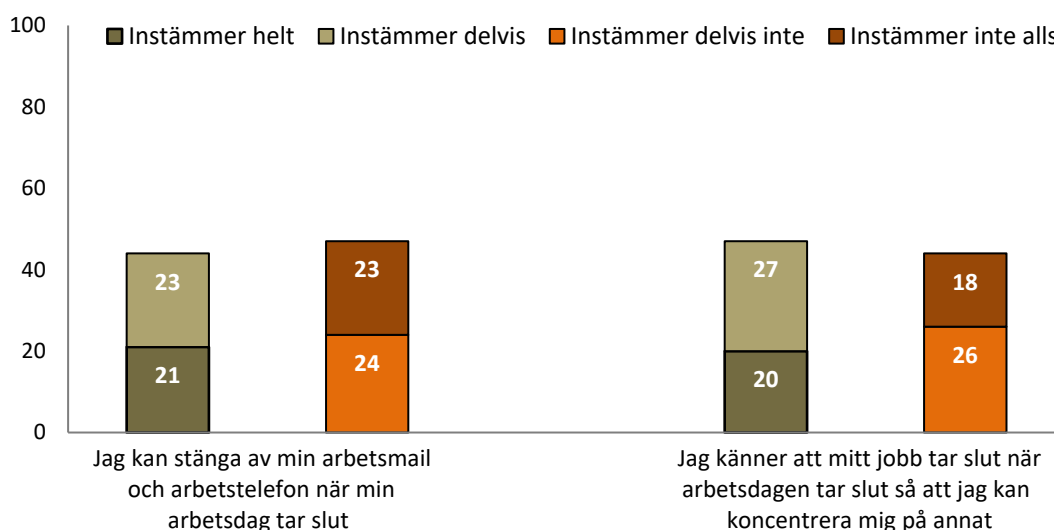
Kommentar: Frågorna löd *Hur stor frihet har du att välja de ämnen/händelser du ska arbeta med?* samt *Hur stor frihet har du att välja vinkel på det ämne/den händelse du ska arbeta med?* Svartalternativen var *Mycket stor frihet, Ganska stor frihet, Ganska liten frihet, Mycket liten frihet*. Antal svar var 1 000.

Källa: Journalist `18, 2018.

Svårt att koppla bort jobbet efter arbetsdagens slut

I både Journalistpanelen JP15 och Journalist `18 har journalisterna fått svara på frågor som på olika sätt handlar om möjligheten att koppla bort jobbet efter arbetstid. I Journalistpanelen ställdes frågor om huruvida det är möjligt att stänga av arbetsmail och arbetstelefon när arbetsdagen tar slut samt om man upplever att jobbet faktiskt tar slut när arbetsdagen är över. År 2021 instämmer 44 procent i att de kan stänga av arbetsrelaterad mail och telefon efter jobbet, medan 47 procent inte håller med (figur 3). Likaså känner 47 procent att de kan släppa jobbet när arbetsdagen är slut, medan 44 procent inte känner att de kan göra det. Journalister som har en arbetsledande position och journalister som arbetar som frilansar utmärker sig genom att i störst utsträckning uppge att de inte håller med om att det är möjligt att släppa jobbet efter arbetstid. Hos 59 procent av cheferna och 61 procent av frilansarna är den dominerande bilden att det inte är möjligt att ha arbetsmail och arbetstelefonen avstängd på icke-arbetstid. Femtiofem procent av cheferna och 54 procent av frilansarna håller heller inte med om att jobbet tar slut när arbetsdagen är över.

Figur 3 Upplevelse av att kunna koppla bort jobbet under fritiden, *Journalistpanelen, 2021* (procent)

Kommentar: Frågan löd *I vilken utsträckning instämmer du i följande?* Det fullständiga påståendet om jobbet löd *Jag känner att mitt jobb tar slut när arbetsdagen tar slut så jag kan koncentrera mig på annat, t.ex. hem, familj, vänner.* Svartalternativen var *Instämmer helt, Instämmer delvis, Varken eller, Instämmer delvis inte, Instämmer inte alls.* Antal svar var 500.

Källa: Journalistpanelen JP15, 2021.

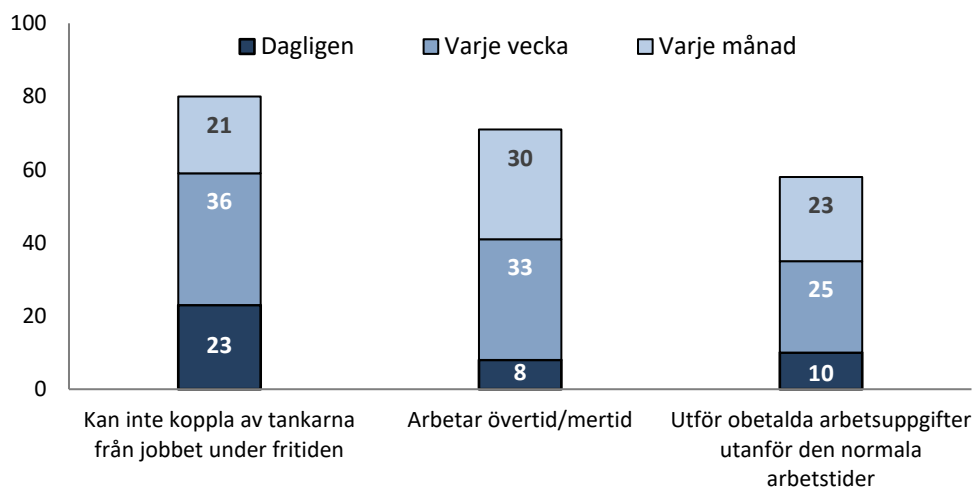
Bland journalisterna i undersökningen Journalist `18 uppgav 23 procent att de dagligen hade svårt att koppla bort tankarna från jobbet på sin fritid (figur 4). Ytterligare 36 procent svarade att det varje vecka hände att de inte kunde sluta tänka på jobbet efter arbetsdagens slut. Svårast att koppla bort tankarna på arbetet hade journalister med en arbetsledande position inom dagspressen, där 38 procent uppgav att det var något som skedde på daglig basis.

Vidare uppgav åtta procent att de dagligen arbetade mertid eller övertid. Var tredje journalist, 33 procent, arbetade mer än ordinarie arbetstid minst någon gång i veckan. Även här utmärkte sig journalister med en arbetsledande position inom dagspressen där 24 procent uppgav sig arbeta övertid varje dag medan 32 procent arbetade över minst någon gång i veckan.

Därtill svarade 10 procent av journalisterna att de dagligen utförde obetalda arbetsuppgifter utanför ordinarie arbetstid medan 25 procent uppgav att det skedde varje vecka. Journalisters i

arbetsledande position, oavsett medieorganisation, svarade i högre utsträckning än andra journalister att det förhöll sig på detta sätt: 19 procent uppgav att det skedde dagligen, 30 procent att det skedde varje vecka. Under 2018 utförde således ungefär varannan arbetsledare minst någon gång dag i veckan obetalt arbete utanför ordinarie arbetstid.

Figur 4 Svårighet att koppla bort tankar på jobbet, övertidsarbete samt obetalt arbete utöver ordinarie arbetstid, Journalist '18, 2018 (procent)

Kommentar: Frågan löd *Om du tänker på din arbetssituation, hur ofta sker något av följande?* följt av alternativen *Jag kan inte koppla av tankarna från jobbet under fritiden, Jag arbetar övertid/mertid, Jag utför obetalda arbetsuppgifter utanför min ordinarie arbetstid.* Svartalternativen var *Dagligen, Varje vecka, Varje månad, Någon gång i halvåret, Någon gång per år, Mer sällan/aldrig.* Antal svar var 1 010.

Källa: Journalist '18, 2018.

Vilka orsaker som ligger bakom övertids- eller merarbete har inte studerats i någon av de två undersökningar som har tagits upp här. Studier av andra yrkesgrupper har dock visat att vanliga orsakerna är det finns en övertidskultur på arbetsplatsen, att arbetsbelastningen är hög, att det hos individen finns en känsla av otillräcklighet, en vilja att prestera eller svårigheter att mentalt avskilja sig från arbetet och arbetsrelaterade funderingar (på engelska *detachment*).

Om Journalistpanelen

Den femtonde omgången av Journalistpanelen, JP15, genomfördes sommaren 2021. Undersökningen omfattade frågor om mobilitet, hur arbetet förändrats i samband med coronapandemin samt styrning av det egna arbetet. Totalt besvarades enkäten av 653 journalister runt om i landet.

Den andra undersökningen som refereras i rapporter, Journalist `18, genomfördes 2018 vid JMG, Göteborgs universitet. Ett slumpmässigt urval av medlemmar i SJF kontaktades, av vilka 1 151 journalister svarade på enkäten (svarsfrekvens 52 procent). Ansvarig forskare var Ulrika Andersson (ulrika.andersson@som.gu.se) vid SOM-institutet.

Journalistpanelen drivs av SOM-institutet vid Göteborgs universitet. Enkätfrågorna utformas av samverkande forskare i samråd med ansvarig forskare, docent Ulrika Andersson vid SOM-institutet, och administreras via webbenkätverktyget Qualtrics.

Journalistpanelen är etikprövad och godkänd av Etikprövningsmyndigheten.

Deltagande i Journalistpanelens enkätundersökningar är frivilligt och panelmedlemmarna kan när som helst välja att avanmäla sig. Personuppgifter behandlas i enlighet med dataskyddsförordningen (GDPR), övrig kompletterande lagstiftning samt Göteborgs universitets regler för personuppgiftshantering. Uppgifterna behandlas konfidentiellt.

De svar som lämnas i enkäterna behandlas för forskningsändamål. Alla resultat presenteras anonymt och på gruppnivå i form av exempelvis procent, medelvärden och andra statistiska mått.

Har du frågor om panelen eller är intresserad av att delta? Kontakta ansvarig forskare:

Ulrika Andersson (ulrika.andersson@som.gu.se), docent och forskare vid SOM-institutet, Göteborgs universitet.
